

**НАВИЧКИ ЗРОСТАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА:
КРОК ЗА КРОКОМ**

Дятленко Н.М.

Україна, м. Київ, Інститут післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

Кравченко В.Є.

Україна, м. Київ, Лайонс Квест в Україні

Денісенко С.І.

Україна, м. Київ, Лайонс Квест в Україні

Однією із найважливіших подій суспільного життя сьогодення України є обговорення й упровадження реформ в системі освіти. У розмову про майбутнє української школи поруч із вчителями включилися батьки дітей, представники громадських організацій, міжнародні організації і навіть самі школярі. Найчастіше дискутуються питання про перевантаженість навчальних планів, оновлення чинних навчальних програм щодо посилення компетентнісної складової, орієнтування на задоволення потреб і інтересів кожного учня, зміни у системі взаємин учня та вчителя. Гостро постало питання про покращання загальної атмосфери в навчальних закладах, наповнення освітнього середовища радістю та натхненням. Ставиться завдання створити умови, у яких діти відчуватимуть себе суб'єктами власного навчання, зможуть вчитися відповідальності та здатності самостійно знаходити потрібні їм знання і застосовувати їх у життєвих ситуаціях. Немає сумнівів, що суспільству дійсно потрібна школа, яка готує дітей не до екзаменів, а до життя.

Педагогічна та громадська спільнота мала можливість ознайомитися й включитися в обговорення стратегічного документу – проекту Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа» [3]. Зміст цього документу нікого не залишив байдужим, адже вперше в ньому чітко названо проблеми освітнього середовища, означено ключові компоненти та

компетентності, згідно яких має будуватися освітній процес у школі.

Особливий акцент робиться на підвищенні професійної компетентності вчителя – носія змін, його готовності до побудови партнерських взаємин з учнями, формування цінностей, серед яких поряд з іншими називаються соціальні та громадянські – уміння працювати з іншими на результат, попереджувати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; формування екологічної грамотності й здорового способу життя – уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя – тобто усе те, що потрібне для успішної самореалізації в навчанні та праці [3]. Школа має бути такою, щоб у подальшому самостійному житті учня очікував не «шок» від зустрічі з реальністю, а «м'яка посадка» (В. Кремень) .

Аналіз наукових джерел показав, що науковцями (А. Границька, О.Дубасенюк, В.Кремень, І.Зязюн, В.Загвязинский, М.Кларін, Г.Коджаспирова, А. Моїсєєв, І.Підласий, Л. Подимова, О. Пометун, С.Поляков, А. Пригожин, О. Савченко, С. Сисоєва, П.Г. Щедровицкий та ін.) сформовано значний арсенал теоретичних розвідок в питаннях інновацій в освіті. Автори виокремлюють види і типи інновацій, говорять про методологічні підходи, яким мають відповідати інноваційні педагогічні технології, виокремлюють напрями, етапи та способи їхнього втілення. Втім, навіть такий значний обсяг наукової інформації не може повною мірою забезпечити запити вчителів початкової школи щодо можливостей реалізації інноваційних ідей в практику. Вчителів турбують питання, як організувати особистісно орієнтоване спілкування з дітьми; як не втратити у частині знань та умінь і при цьому реалізувати компетентнісний підхід; що і як потрібно змінити в класі, щоб навчальне середовище стимулювало експериментування, пошуки та відкриття.

Важливий конструктивний внесок у реалізацію ідей реформування початкової школи може зробити Програма «Навички зростання», що розроблена Міжнародною волонтерською організацією «Лайонс Клабс» (Lions

Clubs International). Сьогодні ця програма апробується в рамках міського педагогічного експерименту, куди залучено декілька столичних шкіл. Київські вчителі – учасники експерименту – проходять навчальні тренінги, отримують консультативну підтримку від наставників і намагаються реалізувати ідеї програми в своїй роботі. Програма схвально оцінена як вчителями, що втілюють її у своїй роботі, так і фахівцями-науковцями в царині педагогіки та психології.

Лайонс Клабс Інтернешнл (Lions Clubs International) – це найбільша міжнародна волонтерська організація в світі, діяльність якої направлена на розвиток взаємопорозуміння між людьми, підтримку здорової успішної молоді, допомогу людям з особливими потребами тощо.

Ідеї програми «Навички зростання» для молодших школярів вдало корелюють із інноваційними підходами в організації освітнього процесу в початковій школі, що декларуються державними документами і, зокрема, змінами, що заявлені в документі «Нова українська школа». Чому мова йде саме про «зростання»? Використання цього поняття розкриває концептуальний підхід Програми – створити максимально сприятливі умови, за яких діти поступово, відповідно до своїх інтересів та можливостей накопичуватимуть досвід переживань, самостійних рішень, спільної діяльності, самопізнання.

Завдання Програми «Навички зростання» для початкової школи полягають у тому, щоб залучити вчителів до організації навчального середовища на основі довіри, високих очікувань і залучення кожного; створити сприятливі умови для оволодіння учнями основними емоційними та соціальними навичками, які необхідні для здорового і продуктивного життя; прищеплювати безпечний здоровий спосіб життя; налагоджувати позитивні стосунки з родиною, однолітками, учителями, суспільством. Можливе варіативне використання даних матеріалів: як у межах формально організованих занять (навчальні предмети «Я у світі», «Основи здоров'я», «Фізична культура»), так і поза ними, наприклад, на класних годинах.

Значною перевагою є розроблений авторами комплекс методичних

матеріалів для вчителя, куди входить: посібник для вчителя; робочий зошит учня; диск електронних ресурсів зі слайдами до уроків; робочі листки для виконання домашніх завдань; матеріали для виконання завдань спільно з батьками та для проведення батьківських зборів. Надається повний комплект матеріалів для кожного класу початкової школи, а також загальний методичний посібник.

Програма передбачає проведення з учнями початкової школи низки занять, що об'єднані у шість основних розділів: «Позитивне навчальне середовище», «Особистісний розвиток», «Соціальний розвиток», «Здоров'я та профілактика», «Лідерство та волонтерство», «Рефлексія». Кожний розділ у свою чергу конкретизується низкою уроків. У посібнику для вчителя окрім того, що подається досить детальний сценарій уроку, «розшифровуються» і його окремі деталі. Наприклад, подається історія опанування конкретних навичок (що учні дізналися минулого року, вивчать упродовж цього та отримають у наступному); пропонуються варіанти підтримки (допомоги) дитини на різних етапах уроку; вказується на те, яким чином пов'язується даний зміст зі змістом інших навчальних предметів; які завдання варто учням виконати поза межами уроку та ін. Фактично пропонується детальна мапа проведення занять та додається весь необхідний додатковий матеріал для роботи в класі та за його рамками. Заняття зі школярами пропонується будувати відповідно до чотирьох основних етапів:

1. *Етап дослідження*: вчитель з'ясовує обізнаність дітей щодо теми заняття (демонструється прийняття будь-якої відповіді). При цьому використовуються відкриті запитання та реалізовується розмаїтий спектр роботи з такого типу запитаннями, а саме: тихий «самоаналіз» – учні думають, пишуть, але не діляться своїми думками; «дві голови разом», «пари в квадраті», «групування» – учні обмінюються думками вдвох, учотирьох, у невеликих підгрупах; «вибірка» – мала група ділиться своєю ідеєю з великою групою; візуальна і кінетична презентація – учні малюють, ліплять, розігрують сценки, співають тощо.

2. *Етап установлення зв'язку між знаннями дітей та новою інформацією.*

Подається нова інформація та підкреслюється її зв'язок з відповідями дітей на попередньому етапі. Встановлення такого зв'язку допомагає мотивувати дітей до використання нової інформації в майбутньому. Вчитель вдається до пояснень, презентації, обговорень.

3. *Етап вправляння (практика)* – вчитель створює умови, за яких школярі в конкретних ситуаціях апробують отримані знання та навички. Щоб допомогти дітям асимілювати нові знання, підбираються справи, ситуації, завдання, що максимально відображують реалії життя і діти включаються у їхнє вирішення.

4. *Етап застосування* – дітям пропонується використати нові знання та навички за межами школи та уроків. Застосовується індивідуальна робота, завдання в командах, самоаналіз.

Для прикладу розглянемо модель заняття з розділу «Особистісний розвиток», яке називається «Кожен з нас особливий».

1. *Етап дослідження (5 хв.)*. Вчитель говорить про те, що на занятті буде йти розмова про спільні і відмінні риси дітей, чим схожі і чим відрізняються один від одного. Демонструється слайд, на якому зображені діти, що мають різний колір шкіри, волосся, по-різному одягнені. Гра «Ми всі різні» - вчитель пропонує піднятися тим, хто має довге волосся, хто любить плавати, ходить в походи, має домашнього улюбленця тощо (продовжується до тих пір, поки кожен учень підніметься принаймні один раз). Вчитель звертає увагу, що деякі позиції стосувалися майже усіх учнів, деякі – лише декількох, а то й одного учня. Підкреслюється, що всі різні і дуже важливо розуміти, чим ми схожі і чим ми відрізняємось один від одного.

2. *Етап установлення зв'язку (10 хв.)*. Вчитель звертає увагу, що між дітьми є багато спільного і відмінного, інколи діти хочуть бути схожими один на одного, наприклад, щоб грати в м'яч в басейні, то бажано, щоб усі вміли плавати, або коли всім класом йдуть у похід, бажано мати тепле взуття, але воно може бути різного кольору й розміру.

Бути особливим і виділятися також добре. На дошці записується слово «унікальний» і пояснюється його значення - як щось особливе, що не часто побачиш, наприклад, веселка, картина художника, людина, що досягла високих результатів у певній діяльності, наприклад, перемоги боксера Володимира Кличка; талант дітей, які демонструють свої успіхи в програмі «Україна має талант» тощо. Втім, є багато справ, що роблять нас якщо не унікальними, то особливими, наприклад, наші захоплення.

Моделювання опису своїх захоплень: вчитель розповідає про своє захоплення, наприклад, виготовлення ляльок. «Коли я вперше побачила власноруч виготовлені ляльки, мені здалося, що це дуже складно і в мене не вийде. Але мені дуже хотілося самостійно зробити ляльку, тому я пішла на курси, де опанувала основні прийоми. Зараз мене дуже тішить кожна лялька, зроблена власноруч, радує те, що мої ляльки подобаються людям і я із задоволенням їх дарую. Подивіться, які ляльки я зробила. А тепер ви розкажіть про своє захоплення та як воно розвивається».

3. Практика (15 хв.). Вправа «Що робить нас особливими?». Вчитель пропонує дітям подумати над тим, що у них спільного і чим вони відрізняються від своїх однокласників («ви сиділи, коли всі встали, у вас є хобі, захоплення чи улюбленець, улюблена книжка, чи історія?»). Наголошується, що їхні захоплення, інтереси, поведінка в різних життєвих ситуаціях робить їх особливими. Після розмови дітям пропонується намалювати те, що робить їх особливими, у чомусь несхожими на інших (використовуються спеціальні листи із роздаткових матеріалів).

4. Застосування (5 хв.). Вчитель пропонує переглянути листи під назвою «Що робить моїх рідних особливими?» та вдома разом з дорослими обговорити це питання, намалювати свою родину і відобразити те, що робить її членів особливими. Кожен з етапів супроводжується обговореннями та рефлексією.

Автори пропонують низку методичних підходів, прийомів, що допомагають на заняттях підтримувати у школярів інтерес та бажання ділитися власними почуттями, налаштовують на конструктивну розмову, активізують

рефлексію. Зокрема, застосовуються інтерактивні вправи, заохочується виконання завдань удвох, утрюх, невеликими підгрупами; використовуються технологія «Три "П" – подумай, поговори, поділись», стратегія навчання «Що знаю, що хочу знати, що взнав?», вправи-руханки та ін.

У своїй статті ми подали лише окремі позиції масштабної програми розвитку молодших школярів, що ґрунтується на переконаннях міжнародної освітньої спільноти про вирішальну роль соціально-емоційного контексту навчання, за якого успішність дитини в житті не може визначатися лише її сьогоднішніми академічними результатами. Школа спільно з батьками має опікуватися дружньою атмосферою і створювати навчальне середовище, у центрі якого мають бути стосунки, вправляти школярів у застосуванні соціально-емоційних навичок, що необхідні для успішного і здорового життя та активної участі в житті громади. Детальніше про громадську організацію «Лайонс Клубс Інтернешнл – Україна» за посиланням <http://www.lions.org.ua>

Література

1. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12-28.
2. Кремень В.Г. Філософсько-освітня діяльність: інноваційні аспекти // Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: зб. наук. праць. / за ред. Василя Кременя та Тадеуша Левовицького. – Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С.10-26
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://mon.gov.ua/konczepczyia.pdf>